

Triin Aasa

Tartu ülikooli eesti keele eriala magistrant

Ilgelt, räme ja teised intensiivistajad eesti noortekeeles

Teismeiga on oluline etapp, kus hakatakse kujundama ennast kui isiksust. Sellel teekonnal on palju eri aspekte ja omal kohal on ka keelekasutus. Üks viis noortekeelest aimu saada on vaadata, milliseid intensiivistavaid sõnu noored kasutavad.

Noortekeelest ja intensiivistajatest

Inimeste keelekasutus muutub koos vanusega: lapseas keelt alles omandatakse ja uusi jooni lisandub järjest, vananedes võivad mõned keelejooned taas kaduda. On aga täheldatud, et kõige rohkem võtavad uusi sõnu ja vorme kasutusele noored vanuses 15–17, millest osa võib hiljem unustuste hõlma vajuda. Noori on peetud keelemuutuse ja uuenduste juhtideks. (Tagliamonte 2012: 3, 47–48, 256–257) Selles eluetapis tehtud keelekasutuse valikud on ilmselt ajendatud enda kui isiksuse kujundamisest (Eckert 2017), sh soovist näidata, kes on omad (nt eakaaslased), ning vastanduda ülejäänutele (nt vanemad, õpetajad) (Tagliamonte 2016: 3). Üldiselt võib öelda, et noored väljendavad ennast mänguliselt, loovalt ja uuenduslikult (Stenström jt 2002: 17).

Noortekeelt on traditsiooniliselt nimetatud slängiks. Slängi mõistet aga on peetud ebaselgeks ja sellega viidatakse tihti näiteks igasugustele kõnekeelsustele (Praakli 2022: 1019), samas kui noortekeel tähistab noortele omast keelt. Sellega on seostatud näiteks slängisõnu, roppsõnu, moesõnu, suurelt üldistavaid sõnu, tsiteerimiseks/refereerimiseks kasutatavaid saatesõnu, väikesõnu (nt *you know* 'eks ju') (Stenström jt 2002:

64–65). Ka diskursusepartikleid (Tagliamonte 2016: 25) ning suhtumist, hinnanguid ja emotsioone väljendavaid vahendeid on peetud noortele omaseks (Stenström jt 2002: 17). Üks noortekeelele omaseid jooni on veel intensiivistajate rohke kasutus.

Intensiivistajad on tavaliselt omadus- või määrsõna juurde kuuluvad sõnad, mis muudavad sõnaga väljendatavat omadust või määra (Hennoste 2000: 1805–1806; Erelt 2017: 408–409; Veismann, Erelt 2017: 428; Quirk jt 1985: 590–599). Minu uurimus näitas, et intensiivistajaid kasutatakse ka teiste sõnaliikide juures. Omaduse või määra astet saab nii suurendada (nt *ilus* : *nii ilus*) kui ka vähendada (nt *raske* : *naturke raske*). Intensiivistajaid kasutatakse selleks, et emotsioone väljendada, liialdada, näidata oma keeleoskust ja originaalsust ning lugusid põnevamalt rääkida (Tagliamonte 2016: 82–83), aga näiteks ka mure kurtmisel selle tõsiduse näitamiseks (Rääbis jt 2019: 23) ning vihjamaks kuulajale, kuidas räägitavasse suhtuda (Sardabi, Afghari 2015: 206).

Intensiivistajad on keele muutumise ja varieerumise kontekstis uurimiseks huvitavad, sest need on mitmekülgsed, pidevalt muutuvad ja taaskasutatavad keelevahendid (Ito, Tagliamonte 2003: 258). Nende muutumine tuleneb sellest, et sagedasti kasutatud sõnad kaotavad senise intensiivsuse ja need asendatakse tugevamatega (Stoffel 1901: 2). Küll aga ei võeta alati kasutusele täiesti uusi sõnu, vaid võimalus on taaskasutada intensiivistajaid, mis on varem juba kasutuses olnud (Ito, Tagliamonte 2003: 277). Näiteks kasvas inglise keeles *really* 'täiega, tõesti' kasutus aastatel 1800–1870, jäi mõneks ajaks püsima, langes alates 1950ndatest ja alustas 1960ndate alguses uut tõusu ning on tänapäeval Suurbritannia, Kanada ja USA noortekeeles üks sagedasemaid intensiivistajaid (Tagliamonte 2016: 82, 92). Intensiivistajate kasutust on hea uurida noortekeele näitel, sest mitmes uurimuses on välja tulnud, et just nemad on intensiivistajate sagedaimad kasutajad (nt Stratton 2020; Tagliamonte 2012, 2016).

Siinne artikkel põhineb minu bakalaureusetööl¹, mille eesmärk on anda ülevaade intensiivistajatest eesti noortekeeles. Otsisin vastuseid järgnevatele küsimustele: milliseid intensiivistajaid noortekeeles kasutatakse, millised neist on sagedasimad, millises ümbruses intensiivistajad esinevad ning mida nendega tehakse ja miks neid kasutatakse.

¹ Aasa, Triin 2022. Intensiivistajad eesti noortekeeles. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/82601>

Meetod ja materjal

Uurisin intensiivistajaid eesti noortekeeles ja kasutasin selleks projekti „Teismeliste keel Eestis“ raames kogutud vestlusi. Projekti eesmärk oli noortekeele iseärasuste uurimiseks luua keekekorpused, mis sisaldab nii suulist kui ka kirjalikku spontaanset noortekeelt. Võimalikult spontaanse materjali kogumiseks salvestasid keelesaadikud ehk õpilased, kes olid üleskutse peale huvi üles näidanud, vestlused ise ning edastasid need projekti läbiviijatele. Keelesaadikutel paluti saata vähemalt kahe tunni mahus suulist vestlust ja vähemalt 1000 sõna kiirsuhtlusäpis (nt Messenger, Discord) peetud vestlusi. Projektis osales kokku 131 õpilast 11 maakonnast, noorim neist 9-aastane ja vanimad 18-aastased. Suuliste vestluste helisalvestusi koguti üle 97 tunni, kirjalikke vestlusi kogunes mahus 202 210 sõna. (vt täpsemalt Mandel jt 2022: 18–19)

Oma uurimuses vaatlesin 14–18-aastaste noorte intensiivistajate kasutust, milleks analüüsisin osa korpuses sisalduvatel suulistel vestlustel, mahus 201 512 sõna, ja kõiki kirjalikke vestlusi, mahus 41 572 sõna. Otsisin tekstidest kõik intensiivistajate esinemisjuhud. Kaasasin uurimusse vaid need juhud, mille puhul on selge, millist sõna intensiivistatakse

(nt suulises vestluses võivad laused jääda poolikuks). Kirjalikest vestlustest kaasasin ka trükivigadega sõnad, kui sõna oli äratuntav. Peale eestikeelsete fraaside on analüüsis veel selliseid, mille üks komponent on ingliskeelne (*kind of ilus, suht basic*). Koondasin kogutud materjali Exceli tabelisse, milles märgendasin iga intensiivistajaga fraasi järgmised tunnused: faili nimi, vestluse liik (kirjalik/suuline), kõnelejaga seotud tunnused (kood, klass, sugu), intensiivistaja tunnused (originaalkuju, lemma e põhivorm), intensiivistajaga fraasi süntaktilised tunnused (intensiivistatud sõna ja sõnaliik, asend intensiivistaja suhtes, kõneliik (jaatus/eitus)), lausekontekst. Analüüsimisel olid abiks Exceli risttabelid.

Tulemused

Analüüsitud noortekeele materjalis esines eri intensiivistajaid 79, mida kasutati kokku 3617 korda. Üle poole neist (58%) moodustasid määrsõnad (*nii, täiega*). Veel kasutati prefiksoide² (*üli-, mega-*), omadussõnu (*räme, ilge*), käändes nimisõnu (*jumala, sitaks*) ning intensiivistavates konstruktsioonides esinevat *kui*-d (*issand kui, appi kui*). 79 intensiivistajast 8 olid ingliskeelsed (*full* 'täis, täelik', *fucking* 'kuradi'). Siiski ei kasutatud sõnu alati oma algkujul, vaid neid ka reduplitseeriti ja venitati, mis muudab need veel mõjukamaks. Reduplitseerimine tähendab, et ühte sõna korrati, nt analüüsitava materjalis kuni viis korda (*ma vihkan teda nii nii nii nii väga*). Venitamist imiteeriti kirjalikes vestlustes tähtede, rohkem täishäälikute, mitmekordselt kirjutamisega (*see on üks vägggggaaagiit ahvatlev pakkumine*). Lisaks liideti eri intensiivistajaid üksteisele (*tahaks nii väga reisile praegu*).

Intensiivistajad esinesid materjalis peamiselt koos omadussõnadega (*täiega lahe*), määrsõnadega (*väga sarkastiliselt*), verbide (*nii ootan*) ja nimisõnadega (*täelik kaos*). Lisaks traditsioonilisematele kooslustele paigutasid noored intensiivistajad vähesel määral asesõna (*jaa see on nii mina*) ja arvsõna (*tal on nagu suht kaks aastat aega*) juurde. Intensiivistaja tüüpiline asukoht on enne laiendatavat sõna (*täiesti jube, veits paremini*), aga seda esines ka laiendatava sõna järel (*harva suht, mulle meeldib see näomask räigelt*). Järel paiknemist esines enim verbidega, mille puhul sõnajärg ongi vabam. Verbide intensiivistamine on omapärane veel seepärast, et intensiivistaja võib sattuda väljend- ja ühendverbide osade vahele (*me*

² Prefiksoidid on liitelaadsed laiendosad, nt *üli-, igi-, vaeg-* (Kasik 2015: 106).

hindame nagu täiega ennast ää üle). Peale nende paigutusvõimaluste on huvitavad juhtumid, kus intensiivistaja esineb kõnevoorus üksi ehk elliptilise intensiivistajana (vt näide 1). Kuigi on ootuspärane, et intensiivistaja esineb kõnevoorus koos laiendatava sõnaga, ei tekita selline kasutusviis mõistmisel tegelikult probleemi. Vestluskonteksti põhjal on arusaadav, mida laiendatakse.

(1) Õpilane 433: kui kindel sa oled

Õpilane 339: **väga**

Joonisel 1 on esitatud sõnapilv kõikide noortekeeles esinenud intensiivistajatega. Sõnade suurus vastab kasutussagedusele. Pilvest on näha, et kõige sagedasemad sõnad on *nii*, *väga* ja *suht*. Teiste keelte uurimuste põhjal võib öelda, et tavaliselt on kahe-kolme sõna kasutussagedus tugevalt teistest sõnadest üle (nt Ito, Tagliamonte 2003; Stratton 2020; Sardabi, Afghari 2015). Lisaks on need kolm eesti noortekeeles sagedasemat intensiivistajat sarnased teiste keelte sagedasimate intensiivistajatega. Näiteks saksa keeles on noorte seas kõige sagedamini esinev intensiivistaja *so 'nii'* (Stratton 2020: 208) ja inglise keele variantide (Briti, USA, Kanada) hulgas üks sagedasemaid samuti *so 'nii'*. Ka *väga* vasted on levinud: inglise keeles on *very* üks sagedasemaid intensiivistajaid noorte seas (Tagliamonte 2016: 84–94), saksa keeles on *sehr* igas vanuserühmas üks sagedasemaid (Stratton 2020: 208). Seega võib intensiivistajate kasutuses näha teatavat universaalsust.

Joonis 1. Sõnapilv 79 intensiivistajaga

Joonis 2. Sõnapilv, millest on eemaldatud kolm kõige sagedasemat intensiivistajat

Sõnapilv näitab, et on hulk sõnu, millel on võrdlemisi suur sagedus, tänu millele on need joonisel 1 loetava suurusega. Nende vahel on aga sõnu, mis on lugemiseks liiga väikesed. Need on väikese esinemissagedusega, näiteks oli ühe korra esinenud sõnu kokku 25 (nt *õudselts*, *jubedalt*, *drastiliselt*, *freaking* 'kuradi neutraalsem variant'). Joonisel 2 on sõnapilvest eemaldatud kolm kõige sagedasemat intensiivistajat, et suurem hulk sõnu joonisel loetavad oleksid. See, et väiksema sagedusega intensiivistajaid on palju, näitab, et kõneleja ei rahuldu vaid kõige sagedasemate sõnadega. Oma emotsiooni näitamiseks vajatakse erilisemat sõna, et see mõjuks tugevamalt. Üldiselt paistavad eesti noortekeelele iseloomulikud olema lühenenud või argikeeles laialt levinud sõnad (*suht*, *veits*, *täitsa*), roppõnad (*sitaks*, *fucking*), ingliskeelsed sõnad (*full*, *kind of*) ja tugevad väljendid (*räme*, *ilgelt*).

Nagu eespool mainitud, saab intensiivistajatega nii suurendada (*sitaks soe*) kui ka vähendada (*üpris eepiline*). Põhifunktsioonide kõrval võis näha veel eituse pehmemdamist (*ta ei ole muutunud väga*) ja info ebamääraselt esitamist (*Siis ta küsis suht kõigilt et kas teil trennid käivad prg*). Lisa-funktsioonide tõttu ei saa kasutatud sõnu konkreetselt suurendavateks ja vähendavateks jagada. Intensiivistaja funktsioon selgub kontekstis, seega võib sõna ühes lauses olla näiteks suurendav, teises eitust pehmemdav (vrd *sa võid proovida aga lihtsalt see on väga raske* ja *ma ei tahaks vist minna sinna väga*).

Kokkuvõte

Kokkuvõttes saab öelda, et noortekeelele on omane loov ja rikkalik intensiivistajate kasutus. Kasutatakse suurt hulka sõnu, osa neist väga sageli, osa vaid loetud kordadel, kui soovitakse väljenduda eripärasemalt. Kui vaid sõna ise ei ole piisav, leitakse viis selle tugevdamiseks, pannes näiteks mitu intensiivistajat kokku, neid korrates või venitades. Näinud, missugune intensiivistajate kasutus on iseloomulik noortekeelele, oleks põnev teada saada, kuidas see vanemas eas muutub.

Viidatud kirjandus

- Eckert, Penelope 2017. Age as a Sociolinguistic Variable. – The Handbook of Sociolinguistics. Ed. by Florian Coulmas. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, 151–167.
- Erelt, Mati 2017. Omadussõnafraas. – Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 405–415.
- Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara. III. Partiklid. – Akadeemia 8, 1772–1806.
- Ito, Rika, Sali Tagliamonte 2003. Well Weird, Right Dodgy, Very Strange, Really Cool: Layering and Recycling in English Intensifiers. – Language in Society 32 (2), 257–279.
- Kasik, Reet 2015. Verbimoodustus. – Sõnamoodustus. Eesti keele varamu I. Toim Katrin Kern. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 108–144.
- Mandel, Aive, Kristiina Praakli, Virve-Anneli Vihman, Kadri Koreinik 2022. Rahvateadusega noortekeelt kogumas. – Oma Keel 1, 16–21.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik 1985. A Comprehensive Grammar of the English Language. London, New York: Longman.
- Praakli, Kristiina 2022. Sissevaade noortekeele uurimisse Eestis. Üldist ja üksikasjalikku. – Keel ja Kirjandus 11, 1014–1030.
- Rääbis, Andriela, Tiit Hennoste, Andra Rumm, Kirsi Laanesoo 2019. They are so stupid, so stupid. Emotional affect in Estonian school-related complaints. – Journal of Pragmatics 153, 20–33.
- Sardabi, Narges, Akbar Afghari 2015. Gender Differences in the Use of Intensifiers. – Journal of Applied Linguistics and Language Research 2 (7), 203–213.
- Stenström, Anna-Brita, Gisle Andersen, Ingrid Kristine Hasund 2002. Trends in Teenage Talk: Corpus compilation, analysis and findings. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Stoffel, Cornelis 1901. Intensives and down-toners. A study in English adverbs. Heidelberg: C. Winter's Universitätsbuchhandlung.
- Stratton, James M. 2020. Adjective Intensifiers in German. – *Journal of Germanic Linguistics* 32 (2), 183–215.
- Tagliamonte, Sali A. 2012. *Variationist Sociolinguistics. Change, observation, interpretation.* Wiley-Blackwell.
- Tagliamonte, Sali A. 2016. *Teen talk: the language of adolescents.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Veismann, Ann, Mati Ereht 2017. Määrsõnafraas. – *Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu III. Toim Mati Ereht, Helle Metslang.* Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 416–429.